

1. Η Σμύρνη καίγεται
2. Οι κατηγορούμενοι στην Δίκη των Έξι

Μικρασιατικής Καταστροφής απόηχοι

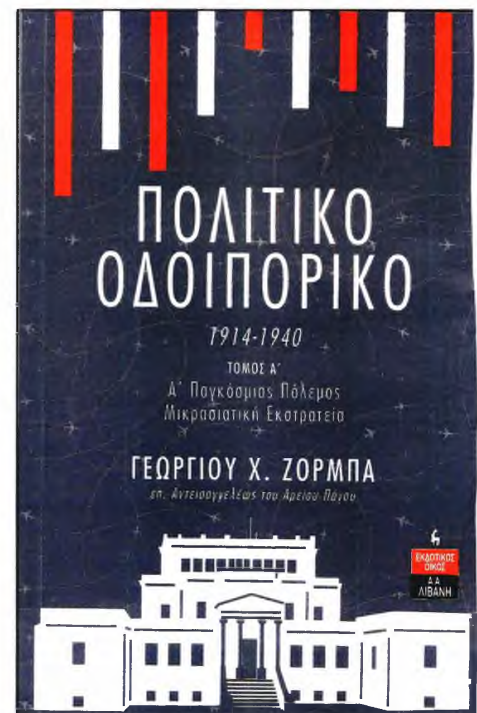
Από τη Χαρίκλεια Γ. Δημηκοπούλου

Αν το έτος 2022 ήταν η επέτειος από το τέλος της Μικρασιατικής Εκστρατείας και την τραγική για τον Ελληνισμό καταστροφή της Σμύρνης, το φετινό έτος είναι το επετειακό της τραγικότερης ανταλλαγής των πληθυσμών, που έφερε στην κυρίως Ελλάδα πρόσφυγες και από περιοχές που δεν είχαν θιγεί από τη δοκιμασία των πολεμικών επιχειρήσεων και απομάκρυνε από προαιώνιες εστίες πληθυσμούς που ενίοτε δεν γνώριζαν καν την ελληνική γλώσσα, αλλά προσδιορίζονταν ως Έλληνες, επειδή ήταν Ορθόδοξοι. Κάποιοι πληθυσμοί ίσως είχαν χρόνο εγκαταστάσεως στην αυγή των Ιστορικών Χρόνων και σημεία αναφοράς μόνον τη θρησκεία και τη γλώσσα των Ευαγγελίων. Τα βιβλία που θα παρουσιάσουμε σήμερα, αναφέρονται όλα στα τραγικά γεγονότα εκείνης της εποχής, με διάθεση καλύτερης κατανόησής της.

-Γεώργιος Χ. Ζορμπάς, Πολιτικό Οδοιπορικό, 1914-1940 (εκδ. Α. Α. Αβάνη, τρεις τόμοι, Α' σελ. 736, ευρώ 27, Β' σελ. 688, ευρώ 27, Γ' σελ. 672, ευρώ 27). Ο συγγραφέας δεν είναι άλλος από τον επ. αντιστασιαγέλεά του Αρείου Πάγου, που όλοι θυμόμαστε κυρίως από την εποχή που μετά την αφιπνότητά του διετέλεσε πρόεδρος της Ανεξάρτητης Αρχής Καταπολεμησίως Εγκληματικών Εσόδων και διαχειρίστηκε υποθέσεις πολύκροτες, όπως το σκάνδαλο "Siemens" και εκείνο των «δομημένων ομολόγων», ενώ πολύ νεότερος, ως αντιστασιαγέλεας Εφετών, είχε αντιμετωπίσει τη διαβόητη υπόθεση παρακολούθησεων Γρυλλάκη. Εν τούτοις, το τρίτομο βιβλίο του δεν αναφέρεται στη μακρά και ευδόκιμη πορεία του ως δικαστικού λειτουργού και τα όσα έζησε στις σχεδόν εννέα δεκαετίες της ζωής του. Αντιθέτως, είναι μία μακρά μελέτη επί της Νεότερης Ιστορίας μας για την κρίσιμη

περίοδο του 20ού αιώνα, από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο έως την έκρηξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Είναι η εποχή του μεγάλου Διχασμού και της οξύτητας μέχρι δολοφονικής συμπεριφοράς.

Οι τρεις τόμοι αρθρώνονται ως εξής: Ο Α' αναφέρεται στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και την έναρξη της Μικρασιατικής Εκστρατείας, με όλα τα συμφραζόμενα του Διχασμού και της πρώτης συγκρούσεως Βενιζελικών και Λαϊκών, ο Β' τόμος στην τελική φάση της Μικρασιατικής Εκστρατείας, την Καταστροφή και το Κίνημα Πλαστήρα - Γονατά, καθώς και στην έναρξη των διώξεων των πολιτικών τους αντιπάλων. Τέλος, ο Γ' τόμος εξετάζει τη Δίκη και την Εκτέλεση των Έξι, την επιστροφή του Βενιζέλου και την πορεία κατά τον Μεσοπόλεμο έως την επιβολή της Δικτατορίας της 4ης Αυγούστου και την προπαρασκευή του Πολέμου του 1940. Καρπός μακράς μελέτης, που διήρκεσε πλέον των 20 ετών, το βιβλίο, διότι πρέπει να θεωρηθεί με ενιαίο τρόπο, προσφέρει στον μέσο αναγνώστη πλούσια στοιχεία για αναστοχασμό γύρω από την περίοδο που εξετάζεται. Το ενδιαφέρον είναι ότι επιχειρείται η προβολή και των δύο θέσεων του Διχασμού και των ουσιωδών διαφορών μεταξύ των πολιτικών αντιπάλων. Όμως, ο δικαστικός λειτουργός Γ. Ζορμπάς εξανίσταται ενόπιον της Δίκης των Έξι και της αποφάσεως και αναλύει, με σοβαρά επιχειρήματα και στηριζόμενος και σε βιβλιογραφία που δεν μνημονεύεται λεπτομερώς, το καθόλα στρεβλό της αποφάσεως περί καταδίκης των Έξι και της εξουθενώσεως της όλης αντιβενιζελικής παρατάξεως επί αρκετά έτη. Και αναδεικνύει, επίσης, το γεγονός ότι όταν η τελευταία έπαυσε να αποτελεί κίνδυνο για τους Βενιζελικούς (όχι κατ' ανάγκην και για τον ίδιο τον Βενιζέλο), τότε ο Κρης πολιτικός από του βίματός της Βουλής αρνήθηκε τις κατηγορίες με τις

οποίες είχαν οδηγήσει στο Γουδί οι παλαιοί αντίπαλοί του. Είναι βέβαιο ότι το βιβλίο θα διαβασθεί, αν το κοινό δεν διατάσει προ του όγκου των σελίδων. Και θα δώσει ευκαιρία για συζητήσεις, διαφωνίες και αντικρούσεις. Αλλά έτσι προχωρεί ο διάλογος με την Ιστορία.

-*Παύλος Χατζημωΐσις, 100 χρόνια βιβλιογραφία Μικρασιατικής Καταστροφής και Προσφυγικού Ζητήματος, 1919-2016 (εκδ. Εστία Νέας Σμύρνης - εκδ. Μίλτος, τόμ. Α' σελ. 614, τόμ. Β' σελ. 410, τόμ. Γ' 850. Διάθεση από την Εστία Νέας Σμύρνης).* Το συνολικά 1.874 σελίδων πόνημα αποτελεί την τελική μορφή μίας καταγραφής που άρχισε πριν από το 1981/82, όταν κυκλοφόρησε η πρώτη μορφή της. Σήμερα το έργο ολοκληρωμένο δόθηκε στη δημοσιότητα χάρη στη διάθεση κονδυλίου από το κληροδότημα Μαρίας Καλατζοπούλου, που διατέθηκε στην Εστία Νέας Σμύρνης. Το αποτέλεσμα χάρη και στην καλαίσθητη εργασία των εκδόσεων Μίλτος είναι στην ουσία ένα τρίτομο λεξικό για την καίρια αυτή στιγμή της πορείας του Ελληνισμού. Στον Α' τόμο περιλαμβάνονται εγγραφές με τα εξής αντικείμενα: Ιστορία και Λογοτεχνία, στον Β' μελέτες περί προσφυγικής αποκατάστασης, εφημερίδες του μικρασιατικού μετώπου, αφιερώματα περιοδικών, μονόφυλλα, και στον Γ' τόμο μουσικές συνθέσεις (δημοτικά τραγούδια, ρεμπέτικο κ.λπ.), χάρτες, ταινίες του ελληνικού κινηματογράφου, τέλος ταινίες του τουρκικού κινηματογράφου. Εν τέλει, παρέχονται εκτενή ευρετήρια, για τη διευκόλυνση του αναγνώστη-χρήστη. Το έργο εντάσσει τις καταγραφές κατά κατηγορία βάσει του έτους εκδόσεως, έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στην παρακολούθηση του ενδιαφέροντος επί του Μικρασιατικού κατά περιόδους μετά τα γεγονότα. Φυσικά, υπάρχουν και παραλείψεις, ιδίως στην καταγραφή των ιστορικών μελετών, καθώς είναι ανθρωπίνως αδύνατον να ελεγχθεί το σύνολο από έναν και μόνον ερευνητή. Κανονικά αυτό είναι εργασία μεγάλης ομάδας και καλό θα ήταν να αποτελέσει ένα πρόγραμμα επιστημονικής έρευνας από αυτά που διακονούνται πλέον στα πανεπιστήμιά μας με την οικονομική συνδρομή και ιδιωτικών φορέων. Είναι εργασία αναφοράς από εκείνες που μένουν και χρησιμοποιούνται πολλά χρόνια μετά την εκδημία του συγγραφέως, γιατί αποτελούν εργαλεία για τους ερευνητές. Θα αποτελέσει αγκυρά πολλών βιβλιοθηκών, ίσως όμως όχι των ιδιωτικών κι επί μέρους αναγνωστών, εκτός εάν έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον επί του θέματος.

-*Θανάσης Διαμαντόπουλος, Ο Εθνικός Διχασμός και η κορύφωσή του. Η Δίκη των «ΕΞ».* *Εξίλασμος ή δικαστικός φόνος; (εκδ. Πατάκη, σελ. 303, ευρώ 15,50 και σε e-book ευρώ 9,99).* Ο συγγραφέας είναι ομότ. καθηγητής του Παντείου Πανεπιστημίου, με αντικείμενο το Ελληνικό Πολιτικό Σύστημα, και πολύγραφος επιστήμων. Στο τελευταίο αυτό βιβλίο του προσεγγίζει το ζήτημα του Διχασμού και της Δίκης των Έξι με τρόπο σοβαρό και καίριο. Προσπαθεί να τηρήσει στάση «μέτρου» μεταξύ των δύο άκρων, που ενσάρκωσαν τότε οι δύο παρατάξεις, που συγκρούστηκαν σκληρότητα και μέχρι θανάτου για τη διεθνή θέση της Ελλάδας και την πραγμάτωση οραμάτων μεγαλοϊδεατισμού, αντιλήψεις κοινές και στις δύο παρατάξεις. Η διαφοροποίηση έγκειτο στη μεθόδευση της επεξεύσεως του σκοπού και κυρίως στη στήριξη του ξένου παράγοντος της Αντάντ προς την πλευρά των Φιλελευθέρων. Όμως, πλέον είναι κοινή η αντίληψη ότι η Δίκη των Έξι εργαλειοποίησε πέρα του δέοντος τη στρατιωτική δικαιοσύνη (δικάσθηκαν από έκτακτο ειδικό στρατοδικείο, κάτι σαν τις Δίκες της Νυρεμβέργης, χωρίς τη δικαιολογία της δίκαιης δίκης) και κατέληξε σε προσηλημμένη απόφαση. Και μάλιστα απόφαση, που κρίθηκε πολιτικώς αναγκαία, για να κατευνάσει τα πνεύματα τόσο των προσφύγων όσο

-και, κυρίως- του στρατεύματος, που δεν μπορούσε να αποδεχθεί την ήττα. Το βιβλίο συμπληρώνεται με παράθεση ποικίλων ιδίων απόψεων από τους κ.κ. Θάνο Βερέμη, Ντίνο Γκλέτσο, Ιω. Θεοδωρόπουλο, Πάνο Λαζαράτο, Κώστα Μισοτόπουλο, Γιώργο Σιακαντάρη και Ευάνθη Χατζηβασιλείου.

-*Κωνσταντίνος Δ. Βλάχος, «Οίκαδε». Ο κυβερνητικός και πολεμικός σχεδιασμός το κρίσιμο 1922 (εκδ. Αρχίβο, σελ. 326, ευρώ 16).* Το μικρό αυτό βιβλίο μελετά με προσοχή τα δημοσιεύματα της εφημερίδας «Καθημερινή» κατά το κρίσιμο έτος 1922 και προσπαθεί να διακρίνει τόσο το τότε αποτύπωμα του πολιτικού τους βάρους, δοθέντος ότι οφείλονταν στον Γεώργιο Βλάχο, όσο και τη σημασία τους για τη συνολική γραφή της Ιστορίας της περιόδου. Παραθέτει πολλά από τα άρθρα εκείνα, με έμφαση στα δύο που επιγράφονται «Οίκαδε» (14 Αυγούστου 1922) και «Οι Πομερανοί» (17 Αυγούστου 1922), που χρησιμοποιήθηκαν ευρύτατα από τους Φιλελευθέρους εν συνεχεία, ακόμη

και στη Δίκη των Έξι. Και, παράλληλα, επιχειρεί να αναδείξει το αληθές πνεύμα υπό το οποίο γράφθηκαν. Στο βιβλίο παρατίθενται και ανέκδοτα έγγραφα, που αποδεικνύουν καταστάσεις αλλά και τις αληθείς προθέσεις των φιλοβασιλικών κυβερνήσεων του 1922. Είναι μία ενδιαφέρουσα μελέτη, που σίγουρα θα αποτελέσει βάση και περαιτέρω έρευνας στον χώρο του Τύπου, όπου πολλά μπορούν να αποκαλυφθούν από την αρθρογραφία για τη διαμόρφωση των αντιλήψεων. Αρκεί να τα βλέπουμε πλέον πολυμερώς και χωρίς πολιτική και συναισθηματική τοποθέτηση.

